

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Рішенням приймальної комісії
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Голова комісії д.ю.н., професор

 Мінас АРАКЕЛЯН

(протокол № _____ від «28» 03 2025 р.)

ПРОГРАМА

Додаткового вступного випробування до аспірантури зі спеціальності
С2 «Політологія» для здобуття ступеня доктора філософії на основі
здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня (магістра, спеціаліста)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Додаткове вступне випробування до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія» (далі – Університет) передбачає визначення рівня фундаментальних теоретичних знань та практичних навичок вступників до аспірантури на базі інших спеціальностей, відповідність цих знань і навичок вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики, передбаченої освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра.

Основна мета додаткового вступного випробування – виявити готовність вступників до самостійної наукової діяльності в аспірантурі Університету та до засвоєння освітньої частини освітньо-наукової програми підготовки зі спеціальності політологія за третім рівнем вищої освіти. Випробування проводиться у формі усних відповідей.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При оцінці знань вступника до аспірантури на додатковому вступному випробуванні екзаменаційна комісія керується критеріями, розробленими Міністерством освіти і науки України, в основу яких покладено повноту і правильність відповідей.

Оцінкою *"відмінно"* (з аналогом відповідно шкали ECTS) оцінюється повна, правильна, ґрунтовна відповідь на запитання програмного матеріалу, що передбачає логічність і послідовність викладу матеріалу, володіння термінологією; показує вміння повно й глибоко використовувати теоретичні знання, застосовувати принцип об'єктивності при аналізі основних теоретичних проблем політики, що виражає необхідність неупередженого, наукового підходу до політичних відносин, пізнання політичної реальності і її практичного перетворення; опрацювання основної та додаткової літератури з політології.

Оцінкою *"добре"* (з аналогом відповідно шкали ECTS) оцінюється правильна і обґрунтована відповідь, з якої видно, що вступник знає й розуміє теоретичний матеріал в обсязі навчальної програми, володіє необхідними навичками, не допускає суттєвих помилок при відповіді на всі три питання, застосовуючи при цьому приклади зі сфери політичних відносин.

Оцінка *"задовільно"* (з аналогом відповідно шкали ECTS) виставляється за відповідь, яка відповідає змісту програмного матеріалу в обсязі навчальної програми, але є неповною і неточною у визначенні понять, свідчить про неповне розуміння основних положень програмного матеріалу, за відповідь, що не містить аналізу фактичного матеріалу і свідчить про те, що знання вступника мають фрагментарний, поверховий характер. Таку оцінку виставляють також у випадку

недостатнього обґрунтування, нечіткого і непослідовного викладення відповіді на поставлені питання.

Оцінка **"незадовільно"** (з аналогом відповідно шкали **ECTS**) виставляється за неправильну відповідь, яка не відповідає змісту програмного матеріалу та свідчить про нерозуміння його основних положень.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
0-59	F	незадовільно	не зараховано

I. ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Становлення політології як науки. Еволюція та інституалізація політичної науки. Становлення політології в Україні. Предметне поле політології: теорія політики; політичні інститути та процеси; політична свідомість та політична культура; система міжнародних відносин; етнополітологія. Структура науки про політику. Парадигми в системі політологічного знання: теологічні, натуралістичні, соціальні, раціонально-критичні. Наука про політику як покликання та професія (М. Вебер).

Політика як об'єкт наукового аналізу. Поняття «політичного» в історичному та теоретичному контексті. Сутність політики. Причини її походження та автономії від інших сфер суспільного життя. Основні суспільні функції політики. Основні детермінанти політики.

Логіка конструювання політичної теорії. Теоретичні й емпіричні методи політологічних досліджень. Категорії та поняття як компоненти політичної теорії.

Теоретичне осмислення політичної реальності: юридичні, соціологічні, економічні, психологічні візії. Форми суспільної свідомості, система загальнообов'язкових норм, що регулюють суспільні відносини. Основні варіанти взаємовідносин між політикою та правом: підпорядкування права політиці, абсолютизація права («диктатура» закону), взаємодія права та політики. Інтерпретації поняття «верховенство права». Співвідношення моралі та політики у політичних теоріях: моралізаторський, ціннісно-нейтральний, компромісний підходи. Поняття мети та засобів в політичній взаємодії. Зв'язок політичного та економічного просторів. Загальна характеристика економічних підходів до аналізу політики: ліберальна (А. Сміт) та неоліберальна (Дж. Кейнс) теорії, марксизм, монетаризм (Д. Фрідман), теорія ринкової економіки (Ф. Гаєк). Економічна та політична конкуренція у демократичному суспільстві.

Концепція розподілу влади та її значення для сучасної політики.

Силове, вольове, телеологічне, інструменталістське, конфліктне, структуралістське трактування влади. Основні теорії влади: реляціоністські, системні, біхевіористські. Природа влади та її форми (політична, економічна, адміністративно-примусова, духовно-інформаційна). Відкрита, латентна і потенційна влада. Властивості політичної влади, її структура. Суб'єкти політичної влади. Легітимність і легальність політичної влади. Ресурси влади. Джерела легітимності влади. Сучасні інтерпретації політичної влади. Демократична легітимність політичної влади. Теоретична концепція розподілу влади.

Механізм формування державної політики. Теоретичні підходи до аналізу держави як політичного інституту. Причини походження держави. Сутність політологічного визначення держави. Дискусійність проблеми сутності держави:

економічний, соціальний, класовий підходи. Правова держава. Соціальна держава. Механізм формування державної політики. Процес прийняття державних рішень.

Індивідуальні та колективні політичні актори. Поняття суб'єкта та об'єкта. Суб'єктно-об'єктний вимір політики. Поняття «політичний актор», типологія політичних акторів (індивідуальні, інституційні, неінституційні). Сутність та рівні політичної свідомості. Сутність поняття «політична особа» як соціального явища. Політична поведінка особи. Політичні типи особи. Особливості політичних еліт та політичного лідерства. Роль та політичні функції громадських організацій, політичних партій та об'єднань, суспільно-політичних рухів.

Політичний простір та політичний час. Порядок та зміни у політичному розумінні. Структурно-функціональний та динамічний підходи у дослідженнях політичної динаміки та політичних змін.

«Новий інституціоналізм». Визначення поняття «інститут». «Політичні інститути та конституційне право» (М. Дюверже). Основні методи інституційного підходу: описовий, метод індукції, історичний, компаративний. Конституціоналізм як напрямок інституційних досліджень. Теорія організацій та політичне управління (Ф. Тейлор, М. Вебер). Новий інституціоналізм. Організаційні фактори у політиці (Дж. Марчер, Дж. Олсен).

Ліберальні підходи до визначення політичної справедливості. Справедливість як чесність (Дж. Ролз). Прагматизм, утилітаризм. Сучасні теорії лібералізму (Ф. Гаск). Ліберальна критика соціалізму та соціальної держави. Поняття та основні положення комунітаризму (Ч. Тейлор). Демократія консенсусу. Поняття консерватизму, традиціоналізму та реакції. Ідейні джерела консерватизму. Концепція «політичного» К. Шмідта. Роль держави у політиці з позицій лібералізму, консерватизму та комунітаризму.

Сутність поняття «Політичний розвиток». Типологія змін у політичному процесі. Політичний процес: технології, типи. Характеристики політичного розвитку. Моделі політичного розвитку. Демократизація як тип політичного розвитку, її особливості та «хвилі» (С. Гантингтон). Основні теоретичні підходи до аналізу політичного розвитку. Сутність демократичного транзиту.

Підходи до визначення та сутність поняття глобалізації. Світові сили, що підтримують глобалізацію. Антиглобалізаційний рух: концепції та перспективи. Глобальні проблеми сучасності: визначення та головні ознаки. Передумови виникнення та шляхи вирішення глобальних проблем сучасності. Особливості глобальних проблем у постіндустріальному світі. Прогнози глобального розвитку. Сучасна футурологія (Е. Тофлер, Ф. Фукуяма, С. Гантингтон). Міжнародно-політичні аспекти глобальних проблем сучасності.

Поняття інноваційних політичних технологій. Кіберпростір як складова політичного простору. Інтернет мережі як новий формат взаємодії державних інституцій з інститутами громадянського суспільства.

Демократичні трансформації держави і суспільства. Поняття та структура публічного управління. Перспективи інститутів місцевого самоврядування.

Національна, регіональна та глобальна безпека: основні сучасні тренди.

Інтеграційні процеси сучасності: проблеми і можливості.

ІІ. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. Бжезінський Зб. Стратегічне бачення. Америка і криза глобальної влади. Львів : Літопис, 2012. 168 с.
2. Бжезінський Зб. Україна у геостратегічному контексті. К.: Академвидав, 2012. 432 с.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. К.: Наш формат, 2018. 216 с.
4. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. К.: Наш формат, 2020. 448 с.
5. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політологія: навчальний посібн., 9-те вид., переробл. і доп. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. 370 с.
6. Герасимчук Т. Ф. Загальна теорія політики. К.: Кондор, 2017. 225 с.
7. Глобальна та національна безпека: підруч. [за загал. ред. Г.П. Ситника]. К: НАДУ, 2016. 764 с.
8. Глобальні проблеми міжнародних відносин та світової політики: безпековий вимір : підручник. Дніпро: Дніпропет. держ.ун. вн.справ, 2021. 164 с.
9. Григорук М. П. Методологія і організація наукових досліджень. К: Кондор, 2017. 206.
10. Голянич М. Ю. Футурологія. Філософія майбуття: монографія. Івано-Франківськ: Вид-во «Лілея-НВ», 2017. 540 с.
11. Горбач О. Н., Демчишак Р. Політологія: навч. посіб.; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 3-тє вид., допов. та перероб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 259 с.

12. Даль Р. А. Демократія та її критики; пер. з англ. М. Лупішко та О. Лупішко. Х.: Вид. група «РА–Каравела», 2002. 440 с.
13. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті / пер.з нім. А. Орган. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 110 с.
14. Іваницька О. П. Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки у постбіполярний період (1990-і – 2000-і роки): Навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 720 с.
15. Інформаційна складова державної політики та управління: монографія / [Соловйов С. Г. та ін.; заг. ред. Грицяк Н. В.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, каф. інформ. політики та електрон. урядування. К. : К.І.С., 2015. 318 с.
16. Історія політичних і правових вчень: від стародавніх часів до ХVІІ століття. К.: ОВК, 2021. 238 с.
17. Історія політичної думки: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми [І. В. Алексеєнко, Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна та ін.]. Львів : «Новий світ–2000», 2016. 1000 с.
18. Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]; 2-е вид., перероб. і доп. Львів : «Новий Світ–2000», 2017. Т. 1: Від зародження до початку ХХ ст. 404 с. Т. 2: ХХ–початок ХХІ ст. 598 с.
19. Кормич Л. І., Польовий М. А. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір: навч. посіб. Одеса: Фенікс, 2017. 240 с.
20. Медоуз Д., Рандерс Й. Межі зростання. 30 років потому. К.: Пабулум, 2018. 464 с.
21. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н.М. Хоми. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. 492 с.
22. Піча В. М., Хома Н. М. Політологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / за ред. В. М. Пічі. 5-те вид., випр. і допов. Львів: Магнолія, 2014. 303 с.

23. Погорілий Д. Є. Політологія: 100 питань – 100 відповідей [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Інкос, 2014. 232с.
24. Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : «Новий Світ-2000», 2016. Т. 1. 516 с. 2017. Т. 2. 535 с.
25. Політична система України: конституційна модель та політичні практики. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.
26. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Вид. 2-ге. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.
27. Політологія: підручник / за ред. І. М. Ковалю. Харків: Фоліо, 2012. 412 с.
28. Політологія: наука про політику / М. І. Горлач, В. Г. Кремень. К.: Центр учбової літератури, 2013. 840 с.
29. Політологія: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навч.закладів / Л. М. Герасіна, В. С. Журавський, В. Я. Зимогляд, Н. П. Осипова. 2-ге вид.,перероб.і доп. К.: Ін Юре, 2015. 519с.
30. Політологія: підручник / М. П. Требін та ін.; за ред. проф. М. П. Требіна; 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. 460 с.
31. Політичне поле країни у ситуації суспільної кризи: влада, опозиція, політичні партії, громадські організації / за ред. О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с.
32. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 704 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/politychnyi_protse_u_nezaleznii_ukraini.pdf.
33. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. І. У полоні Платонових чарів / Перекл. з англ. О. Коваленка. К.: Основи, 444 с. Т. II. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники / Пер. з англ. О. Буценко. 494 с.
34. Стратегічні пріоритети політико-правового розвитку України в контексті

європейської інтеграції. К.: Норма права, 2024. 860 с.

35. Сучасна політична лексика: енциклопедичний словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Н. М. Хоми. Львів : «Новий Світ – 2000», 2015. 396 с.

36. Талдикін О. В. Теорія влади. Структурно-логічні схеми і таблиці: Навч. посібник. Дніпро. Дніпропр. держ. універ. внутр. справ, 2020. 164с.

37. Тейлор Ч. Мультикультурализм і «політика визнання». К.: Альтерпрес, 2004. 172с.

38. Теорія держави та права: навч. посіб. ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с

39. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія. К.: Центр учбової літератури, 2015. 471 с.

40. Democratic Transit in Terms of Security and Development: Ukrainian and Foreign Experience /ed by L. Kormych. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. 290 p.

41. Empirical Political Analysis. Quantitative and Qualitative Research Methods / Richard C. Rich, Craig Leonard Brians, Jarol B. Manheim, Lars Willnat. Routledge, 2018. 398 p.

42. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. Penguin, 2012. URL: <http://aps-ua.org/wp-content/uploads/2017/03/>

43. Huntington S. P. Democracy's third wave. URL: <https://www.ned.org/docs/Samuel-P-Huntington-Democracy-Third-Wave.pdf>.

44. State and Law in the Context of Globalization: Realities and Prospects. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. 176 p.

Голова предметної комісії

Людмила КОРМИЧ